

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: Provinciale Staten van de provincie Noord-Brabant

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van de provincie Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva van de provincie Noord-Brabant op 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader, welke op 29 januari 2019 door Provinciale Staten ter kennisgeving is aangenomen.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2018;
- de balans per 31 december 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (bijlage 12b);
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld (bijlage 12a);
- de in het bijlagenbundel opgenomen bijlagen met op grond van het BBV vereiste toelichtingen, te weten bijlagen 1 tot en met 7 (uitgezonderd bijlage 3aa) en bijlage 13.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 20 januari 2017 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van de provincie Noord-Brabant zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Benadrukking van de gehanteerde grondslag voor verantwoording van de verstrekte subsidies

Wij vestigen de aandacht op de toelichting zoals opgenomen op pagina 212 tot en met 213 van de jaarrekening waarin een nadere toelichting wordt verstrekt inzake de gehanteerde grondslag voor de verantwoording van de (voorwaardelijke exploitatie- en investerings-)subsidies in relatie tot de handreiking "Verantwoorden van subsidies" zoals uitgebracht door de Commissie BBV op 21 januari 2019. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 16.222.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2018. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met Provinciale Staten overeengekomen dat wij aan Provinciale Staten tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 500.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- ▶ het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- ▶ de inleiding;
- ▶ de in de bijlagenbundel opgenomen bijlagen 3aa, 8, 9, 10, 11 en 14.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720.

Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten voor de jaarrekening

Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van Gedeputeerde Staten is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder provinciale verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader, welke op 29 januari 2019 door Provinciale Staten ter kennisgeving is aangenomen.

In dit kader is het college van Gedeputeerde Staten tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van Gedeputeerde Staten noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van Gedeputeerde Staten afwegen of de financiële positie voldoende is om de provincie in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het college van Gedeputeerde Staten moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Provinciale Staten is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de provincie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door Provinciale Staten op 20 januari 2017, het Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ het identificeren en inschatten van de risico's
 - ▶ dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
 - ▶ dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- ▶ het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de provincie;
- ▶ het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van Gedeputeerde Staten en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- ▶ het vaststellen dat de door het college van Gedeputeerde Staten gehanteerde afweging dat de provincie in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de provincie haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeente de financiële risico's niet kan opvangen;
- ▶ het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- ▶ het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met Provinciale Staten onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 11 april 2019

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M.H. de Hair RA

Uitkomsten controle en overige informatie 2018

Rapportage aan Provinciale Staten

Provincie Noord-Brabant |
11 april 2019

Provinciale Staten van de
Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-HERTOGENBOSCH

Eindhoven, 11 april 2019

REQ3346241/av

Uitkomsten controle en overige informatie 2018

Geachte leden van Provinciale Staten,

Het doet ons genoegen u verslag uit te brengen omtrent de uitkomsten van onze accountantscontrole van de jaarrekening 2018 van de provincie Noord-Brabant. In het hoofdstuk Kernpunten uit onze rapportage vindt u een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten.

In de paragraaf Onze analyse van het resultaat 2018 van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole geven wij onze mening over de kwaliteit van het resultaat en significante transacties en/of ongebruikelijke mutaties op de balans of resultaatrekening.

De paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole biedt informatie over de gesignaleerde kernpunten van de controle en overige punten.

In de paragrafen daarna gaan we in op onze onafhankelijkheid en op onze conclusie met betrekking tot het jaarverslag.

De bijlagen bevatten informatie over onze werkwijze, de reikwijdte van de accountantscontrole en de inzet van deskundigen, de communicatie met u en het management, de kwaliteit van de interne beheersorganisatie en controleverschillen.

De huidige veranderingen in het accountantsberoep, mede geïnitieerd door onze beroepsgroep NBA, de politiek en de Autoriteit Financiële Markten (AFM), gericht op verbetering van de kwaliteit en versterking van de onafhankelijkheid, ondersteunen wij volledig. In dit verband onderstrepen wij het belang van het voeren van een open en eerlijke dialoog met u als lid van Provinciale Staten. Dit vormt een essentieel onderdeel van het controleproces en van de corporate governance als geheel.

Het concept van dit verslag is d.d. 4 en 5 april jl. besproken met de gedeputeerde financiën, een afvaardiging van de directie, de afdeling Auditing & Procesmanagement en de afdeling financiën.

Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant.

Wij stellen het op prijs een en ander persoonlijk toe te lichten of eventuele vragen omtrent deze of andere met de controle verband houdende zaken te beantwoorden.

Hoogachtend,
Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. M.H. de Hair RA
Externe accountant

Inhoudsopgave

Kernpunten uit onze rapportage

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

- ▶ Onze analyse van het resultaat 2018
- ▶ Onze analyse van de financiële positie 2018
- ▶ Onze analyse van de gehanteerde grondslagen
- ▶ Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Kwaliteit beheersorganisatie

- ▶ Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override
- ▶ Overwegingen met betrekking tot corruptie- en omkopingsrisico's
- ▶ Bevindingen interne beheersing

Rechtmatigheidsbeheer

4

Bijlagen

29

- ▶ Controleaanpak
- ▶ Jaarverslag
- ▶ Onafhankelijkheid
- ▶ Verklaring van verantwoordelijkheden
- ▶ Controleverschillen
- ▶ SiSa-bijlage

6

Totaal aantal pagina's in dit rapport: 43

23

26

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Oordeel ten aanzien van getrouwheid	Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van de provincie Noord-Brabant een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2018 als van de activa en passiva per 31 december 2018 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).
Oordeel ten aanzien van rechtmatigheid	Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder de provinciale verordeningen.
Oordeel ten aanzien van de WNT-verantwoording	Wij hebben de in de jaarrekening opgenomen WNT-verantwoording van de provincie Noord-Brabant gecontroleerd met inachtneming van het Controleprotocol WNT. Wij kunnen concluderen dat de opgenomen toelichting in de jaarrekening voldoet aan de daaraan te stellen eisen. In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij geen controlewerkzaamheden verricht op gegevens in de WNT-verantwoording, of het ontbreken daarvan, op grond van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 onderdeel j Uitvoeringsregeling WNT. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.
Geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage	Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de overige specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.
Ongecorrigeerde controleverschillen	In totaal resteren in de jaarrekening 2018 voor een bedrag van € 3,9 miljoen aan ongecorrigeerde controleverschillen en € 3,3 miljoen aan onzekerheden met betrekking tot de financiële rechtmatigheid (aانبestedingsrechtmatigheid). Ten aanzien van de getrouwheid resteren, na doorvoering van de correcties, geen controleverschillen. Wel resteert een turnaround effect van een tweetal ten onrechte niet vrijgevallen overlopende balansposten in 2017 van € 3,9 miljoen.

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Het jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met het BBV en bevat geen materiële inconsistenties met de jaarrekening	Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig het BBV is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is en het jaarverslag in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de provincie en haar omgeving geen materiële onjuistheden bevat. Wel hebben wij in onze controleverklaring een onverplicht toelichtende paragraaf opgenomen voor de benadrukking van een aangelegenheid. In deze paragraaf verwijzen wij naar de toelichting in de jaarrekening rondom de grondslag voor verwerking van de verstrekte subsidies en de evaluatie van de door de Commissie BBV in januari 2019 uitgebrachte Handreiking "Verantwoorden van subsidies". Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de provinciewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.
Financiële positie/kwaliteit van het resultaat	De provincie Noord-Brabant kent een zeer gezonde vermogenspositie met een totaal eigen vermogen van € 3,6 miljard en een solvabiliteit van 78%. 2018 kent een gerealiseerd positief resultaat van € 21,5 miljoen ten opzichte van een sluitend begroot resultaat.
Procesverloop	De controle betrof een intensief traject dat wij op een adequate wijze hebben kunnen afronden. Wij constateren dat de organisatie voortvarend aan de slag is gegaan met onze aandachtspunten voortkomend uit voorgaand jaar en zoals gerapporteerd in onze boardletter 2018 d.d. 29 oktober 2018. Zo heeft de aanlevering vanuit de diverse deelnemingen en verbonden partijen in overeenstemming met de planning plaatsgevonden. Daarnaast constateren wij dat strakker is gestuurd op het proces rondom de jaarafsluiting (en nagekomen boekingen). Deze verbeterlagen hebben ertoe geleid dat het jaarrekeningtraject een beter verloop heeft gehad dan voorgaand jaar. Wel blijven wij de aandacht vragen voor de toereikende onderbouwingen en analyses van de overlopende balansposten (de juiste toerekening van baten en lasten in het jaar) in overeenstemming met het BBV. In dit verslag gaan wij nader in op onze observaties en bevindingen.
Controleverschillen zijn waar mogelijk gecorrigeerd	Tijdens de uitvoering van onze controle hebben wij diverse controleverschillen geconstateerd. Waar mogelijk zijn deze controleverschillen gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening. In de bijlagen is een totaaloverzicht van de (on)gecorrigeerde verschillen opgenomen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van het resultaat 2018

Voordelig resultaat van € 21,5 miljoen nader besproken

Het gerealiseerd resultaat (resultaat na begrote mutaties in reserves) over het jaar 2018 bedraagt € 21,5 miljoen voordelig (2017: € 112,1 miljoen voordelig) ten opzichte van een begroot resultaat van € nihil.

Het resultaat over 2018 ten opzichte van de gewijzigde begroting kan als volgt worden weergegeven.

Resultaat 2018 ten opzichte van de gewijzigde begroting						
Bedragen x € 1.000	Gewijzigde begroting 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018	Afwijking 2018 %	Afwijking 2017	Afwijking 2017 %
Totale lasten	965.961	916.208	49.753	5,2%	34.651	5,0%
Totale baten	792.169	792.565	396	0,1%	121.600	13,9%
Totaal saldo van baten en lasten	173.792	123.643	50.149		156.251	
Mutaties in reserve	(173.792)	(145.119)	(28.673)		(44.115)	
Gerealiseerd resultaat	0	21.476	21.476		112.136	

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2018 is een gedetailleerd overzicht opgenomen van de afwijkingen welke tot het rekeningresultaat van € 21,5 miljoen voordelig leiden. We constateren in lijn met voorgaande jaren dat dit resultaat grotendeels wordt veroorzaakt door aanpassingen in waardering van activa, onderbestedingen en voordelige afwikkelingen van subsidietrajecten.

Kwaliteit van het resultaat

De belangrijkste en opvallende posten (> € 2,0 miljoen) welke leiden tot het voordelig resultaat van € 21,5 miljoen kunnen als volgt worden weergegeven.

Omschrijving afwijking (programmanummer)	Voordelig	Nadelig
Bedragen x € 1.000	€	€
Positieve afwikkeling subsidies ruimtelijke ontwikkeling (2)	4.805	
Toevoeging voorziening Ruimte voor ruimte (ORR) (2)		4.034
Vrijval voorziening kapitaalverstrekking OSLP (2)	2.574	
Vrijval voorziening verkoop project KVL (2)	3.800	
Vertraging in de uitvoering van projecten bodemsanering (3)	2.327	
Afrekening omgevingsdiensten voorgaande jaren (3)	5.153	
Toevoeging voorziening nazorgfonds (3)		1.200
Onderbesteding subsidies natuur en landschapsbeheer (incl. PAS) (3)	18.073	
Afwijking realisatie grondmutaties Groen Ontwikkelfonds Brabant (3)		2.841
Positief ontwikkelingsverschil Lenteakkoord middelen (3)	3.422	
Vertraging projecten Economisch programma Brabant (4)	5.927	
Toevoeging voorziening verstrekte lening Pivot Park (4)	2.300	
Lagere bestedingen openbaarvervoer (positieve afwikkelingen) (5)	14.734	
Lagere onttrekking doeluitkering BDU OV (5)		15.088
Toevoeging voorziening sanering bodemvervuiling (5)		5.012
Vrijval voorziening OB/grondexploitaties (31)	3.879	
Lagere overheadkosten	4.609	
Vrijval transitorische posten m.b.t. decentralisatie-uitkeringen	7.578	
Overige afwijkingen (< € 2,0 miljoen)		857
Per saldo lagere onttrekking uit de reserves		28.673
Totaal	79.181	57.705
Gerealiseerd resultaat	21.476	

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van het resultaat 2018

Kwaliteit van het resultaat (vervolg)

Wij constateren dat de baten ten opzichte van de begroting per saldo beperkt afwijken (0,1%) en lager zijn dan voorgaand jaar (2017: 13,9%). Wij achten dit een goede ontwikkeling. Wij constateren daarbij wel dat afwijkingen op productgroepniveau nog wel groot kunnen zijn (zie ook afwijkingen op de voorgaande pagina). Deze afwijkingen vallen veelal weg door de mutatie in de reserves.

Ten aanzien van de lasten constateren wij dat de afwijking van 5,2% in lijn ligt met voorgaand jaar (5,0%). De grootste afwijkingen liggen net zoals in voorgaande jaren in de programma's 3, 4 en 5. Ook bij de lasten geldt dat afwijkingen per productgroepniveau groot kunnen zijn. Wij adviseren Gedeputeerde Staten deze constatering mee te nemen in de volgende fase van de verbetering van uw begrotingsbeheer.

In totaliteit constateren wij dat het begrotingsbeheer ten opzichte van voorgaand jaar is verstevigd. De acties hebben ertoe geleid dat de afwijking op de baten fors is verminderd en op de lasten stabiel blijft. Wel merken wij op dat verdere verbetering nog mogelijk is op productgroepniveau. Daarbij vragen we met name uw aandacht voor een betere sturing op het tijdiger signaleren van afwijkingen onderbesteding, incidentele lasten en het sneller intern signaleren van positieve afwijkingen op subsidieafrekeningen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

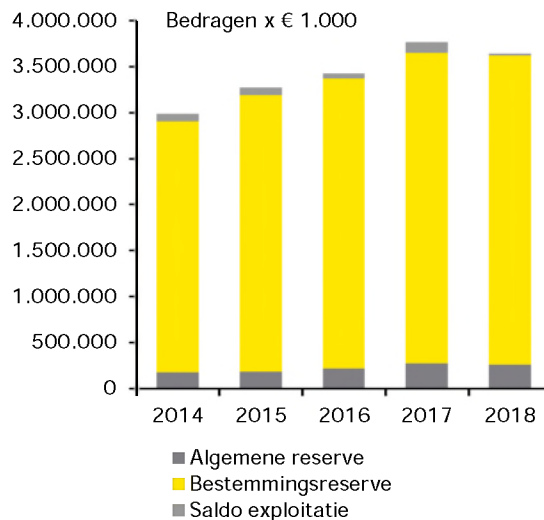
Onze analyse van de financiële positie 2018

Analyse van de financiële positie

Eigen vermogen neemt toe

De provincie Noord-Brabant kent een robuuste financiële positie, waarbij nauwelijks gebruik wordt gemaakt van externe financiering van haar activa. De wettelijk voorgeschreven kengetallen, zoals opgenomen in bijlage 14 van de jaarrekening, onderschrijven deze gezonde financiële positie.

Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per jaareinde 2018 volgens de jaarrekening € 3.642 miljoen en heeft zich vanaf 2014 als volgt ontwikkeld:

Van de totale reserves ter hoogte van € 3.620 miljoen is € 254,5 miljoen opgenomen als algemene reserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van 2017 gedaald met € 130,8 miljoen, met name als gevolg van de inzet van de "doorgeschoven ruimte" (onttrekking) in 2018. Per saldo is gedurende 2018 € 145,1 miljoen onttrokken aan de reserves. Deze onttrekking (ten gunste van het resultaat) vormt samen met het totaal saldo van baten en lasten (€ 123,6 miljoen negatief) het gerealiseerde resultaat van € 21,5 miljoen positief. De afname van de bestemmingsreserves heeft met name betrekking op inzet van bestemmingsreserves ter dekking van de in 2018 gerealiseerde kosten.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de financiële positie 2018

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

In het jaarverslag is de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen, welke informatie bevat over de weerstandscapaciteit, de risico's en het beleid dat hieromtrent gedurende 2018 is gevoerd.

Beschikbare incidentele en structurele weerstandscapaciteit

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarrekening 2018 wordt ten aanzien van de beschikbare weerstandscapaciteit onderscheid gemaakt in de incidentele en structurele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit bestaat uit de risicoreserve en de reserve ontwikkelbedrijf. De structurele weerstandscapaciteit van de provincie Noord-Brabant bestaat uit de post onvoorzien. De onbenutte belastingcapaciteit van de opcenten motorrijtuigenbelasting wordt in de bepaling van de weerstandscapaciteit buiten beschouwing gelaten.

Minimaal benodigde weerstandscapaciteit € 188,2 miljoen

Voor de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit is door de provincie een risico-inventarisatie uitgevoerd. Uit deze risico-inventarisatie komt voort dat de risico's € 188,2 miljoen (2017: € 168,1 miljoen) bedragen. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de acht belangrijkste risico's opgenomen, welke 85% van het totaal van de risico's vertegenwoordigen. De stijging van de risico's ten opzichte van voorgaand jaar ziet met name toe op het feit dat de risico's ten aanzien van verstrekte kapitaalverstrekkingen en leningen zijn gestegen. Anderzijds is de risicoreservering van de overige risico's gedaald met name door het treffen van voorzieningen in 2018. Op basis van de onderkende risico's en bijbehorende weerstandscapaciteit bedraagt de ratio weerstandsvermogen 0,9 (2017: 1,1). Op basis hiervan concludeert Gedeputeerde Staten dat de beschikbare (incidentele) weerstandscapaciteit van de provincie Noord-Brabant toereikend is om de geïdentificeerde financiële risico's op te kunnen vangen.

Paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft voldoende inzicht

Wij zijn van mening dat de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een goed inzicht geeft in het beleid van de provincie ten aanzien van het weerstandsvermogen, de risico's waar uw provincie mee kan worden geconfronteerd en hoe deze worden beheerst. Tevens wordt inzicht gegeven in de beschikbare middelen (beschikbare weerstandscapaciteit) om de risico's af te dekken, indien de risico's op grond van het beleid ten aanzien van het weerstandsvermogen niet op andere wijze kunnen worden opgevangen. In lijn met voorgaande jaren merken we wel op dat er sprake is van een conservatieve schattingswijze, balansstanden worden in veel gevallen voor 100% afgedekt.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de gehanteerde grondslagen

Aanvaardbaarheid van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Naar onze mening zijn de door Gedeputeerde Staten gekozen waarderingsgrondslagen aanvaardbaar en consistent toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties. Dit geldt tevens voor het tijdstip waarop die transacties hebben plaatsgevonden, de periode waarin zij zijn verantwoord en de desbetreffende toelichtingen in de jaarrekening. Voor wat betreft onze evaluatie van de door de Commissie BBV in januari 2019 uitgebrachte Handreiking "Verantwoorden van subsidies", verwijzen wij naar pagina 15 van dit verslag.

Kwaliteit jaarverslag

Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de provinciewet is opgesteld en verenigbaar is met de jaarrekening. Verder hebben wij vastgesteld dat de verplichte paragrafen zijn toegevoegd. Wel merken wij nog steeds op dat het totale document omvangrijk is. Wij adviseren u in het kader van de reeds ingezette acties binnen het platform Planning & Control en de vernieuwing van het BBV, de inhoud, indeling en omvang van uw jaarrekening te blijven evalueren.

Eerste toepassing of stelselwijziging

In de jaarrekening 2018 van de provincie Noord-Brabant is geen sprake van de eerste toepassing van nieuwe standaarden. Dit betekent eveneens dat de provincie Noord-Brabant in de jaarrekening 2018 de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling consistent met voorgaand jaar zijn toegepast, waardoor geen sprake is van stelselwijzigingen.

Materiële alternatieve verwerkingwijzen

Gedeputeerde Staten hebben in de jaarrekening 2018 de voorschriften van het BBV gevolgd. Dit betekent dat geen materiële alternatieve verwerkingwijzen zijn gehanteerd.

Significante schattingsposten

Voor een nadere toelichting op onze werkzaamheden ten aanzien van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de provincie Noord-Brabant, verwijzen wij naar de paragraaf "Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle" van dit hoofdstuk.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering financiële vaste activa

Deelnemingen, verstrekte geldleningen en uitzettingen van in totaal € 3,5 miljard worden ultimo 2018 juist gewaardeerd

Ultimo 2018 heeft de provincie Noord-Brabant voor een totaalbedrag van € 3.504 miljoen (2017: € 2.966 miljoen) aan financiële vaste activa. De samenstelling van deze financiële vaste activa is divers van aard en visueel hiernaast inzichtelijk gemaakt. Voor een deel betreffen dit activa met een lager waarderingsrisico (grijstinten). Ten aanzien financiële vaste activa met geeltinten onderkennen wij - gezien de aard en omvang van deze kapitaalverstrekkingen en leningen - in onze controle een verhoogd risico dat deze financiële vaste activa onjuist zijn gewaardeerd in de jaarrekening.

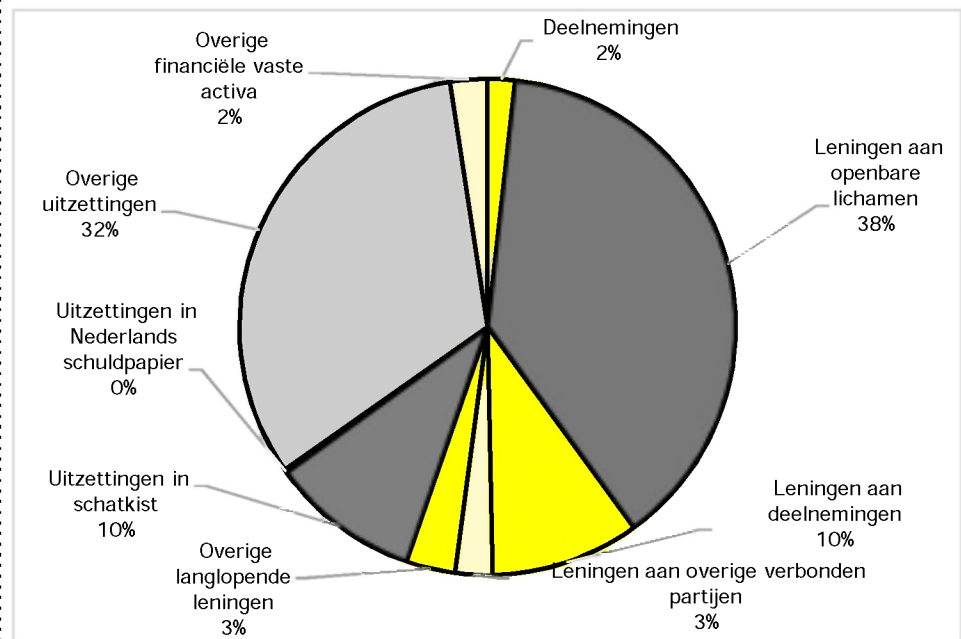
Voor de controle van de financiële vaste activa hanteren wij een volledig gegevensgerichte controleaanpak. Ten aanzien van de controle op het bestaan, waardering en de rechtmatige totstandkoming van transacties hebben wij de volgende controlewerkzaamheden verricht:

- ▶ cijferbeoordeling;
- ▶ controle juiste verwerking van mutaties in de financiële vaste activa aan de hand van onderliggende contracten, aktes en overige documentatie;
- ▶ controle van de rechtmatigheid van transacties;
- ▶ analyse van de contractvoorwaarden bij nieuw afgesloten leningen c.q. kapitaalverstrekkingen;
- ▶ controle op de juiste waardering van financiële vaste activa op basis van inlichtingen, inspectie van voortgangsrapportages, concept en definitieve jaarrekeningen van deelnemingen;
- ▶ collegiaal overleg met accountants van deelnemingen.

De tijdigheid van (definitieve) jaarrekening/-cijfers 2018 van de deelnemingen is voor de controle op de juiste waardering van uw belang cruciaal. In voorgaande jaren vormde de afwezigheid (of late ontvangst) hiervan steeds een belemmering in de controle en resulteerde daarnaast in een groot aantal controleverschillen.

Wij constateren dat dit jaar de (definitieve) jaarstukken en analyses van alle belangrijke deelnemingen wel tijdig ontvangen zijn en daarnaast door de organisatie zelf verwerkt zijn in de conceptjaarrekening 2018. Wij constateren dan ook dat het afsluitproces ten aanzien van deze omvangrijke en schattingsgevoelige posten is verstevigd. Wij achten dit een goede ontwikkeling.

Figuur financiële vaste activa:

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering financiële vaste activa

Deelnemingen, verstrekte geldleningen en uitzettingen van in totaal € 3,5 miljard worden ultimo 2018 juist gewaardeerd

Onderstaand treft u onze observaties aan ten aanzien van de activa met een hoger waarderingsrisico (geeltint), te weten de deelnemingen, de leningen aan deelnemingen, de leningen aan overige verbonden partijen, overige langlopende leningen en overige financiële vaste activa (sloopvergoedingen):

- ▶ Brabantse Ontwikkelmaatschappij Holding B.V. (BOM)
 - ▶ Het totale belang van de deelneming (€ 31,3 miljoen) en verstrekte leningen (€ 92,1 miljoen) neemt met € 34,8 miljoen toe als gevolg van de afroep van reeds bestaande financieringsovereenkomsten (innovatiefonds € 16,0 miljoen, energiefonds € 13,8 miljoen en cleantechfonds € 5,0 miljoen). Daarnaast hebben er reguliere aflossingen plaatsgevonden van € 7,3 miljoen.
 - ▶ Door de herwaardering van de door de BOM aangegane participaties heeft de provincie € 3,3 miljoen toegevoegd aan haar risicovoorziening.
 - ▶ Conform voorgaande jaren is de definitieve jaarrekening 2018 nog niet ontvangen, de vergadering van aandeelhouders staat altijd later gepland dan de afronding van uw controle. Bij onze controle maken wij dan ook gebruik van de conceptjaarrekening 2018 in combinatie met de uitvoering van collegiaal overleg met de accountant van de BOM.
 - ▶ Wij kunnen instemmen met de waardering van deze posities zoals verantwoord in de jaarrekening 2018.
- ▶ Oss Life Science Park (OLSP Holding en OLSP Vastgoed)
 - ▶ Het totale belang (€ 14,7 miljoen) neemt toe met € 2,5 miljoen door middel van de verstrekking van kapitaal en een lening.
 - ▶ Daarnaast neemt de risicovoorziening met € 1,6 miljoen af, mede als gevolg van de herwaardering van het vastgoed.
 - ▶ Ten aanzien van de leningen heeft de provincie voor de lening aan OLSP Vastgoed (€ 9,4 miljoen) een recht van eerste hypotheek op het vastgoed, hierdoor is het waarderingsrisico beperkt.
 - ▶ De leningen aan OLSP Holding zijn achtergesteld en grotendeels voorzien.
 - ▶ Conform voorgaande jaren is de definitieve jaarrekening 2018 nog niet ontvangen. Bij onze controle maken wij dan ook gebruik van de conceptjaarrekening 2018 in combinatie met de uitvoering van collegiaal overleg met de accountant van OLSP.
 - ▶ Wij kunnen instemmen met de waardering van deze posities zoals verantwoord in de jaarrekening 2018.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering financiële vaste activa

Deelnemingen, verstrekte geldleningen en uitzettingen van in totaal € 3,5 miljard worden ultimo 2018 juist gewaardeerd

- ▶ Ontwikkelmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)
 - ▶ Het totale belang (€ 7,3 miljoen) ligt in lijn met voorgaand jaar.
 - ▶ Gedurende 2018 heeft de provincie de achtergestelde geldlening (nominaal ter waarde van € 15,5 miljoen) omgezet in een kapitaalverstrekking. Deze lening was reeds grotendeels voorzien. Gezien de vermogenspositie van CV II is ook deze kapitaalverstrekking grotendeels voorzien. Inhoudelijk dus een verschuiving van lening naar kapitaal, waarderingstechnisch ligt de waardering in lijn met voorgaand jaar.
 - ▶ Daarnaast heeft de provincie Noord-Brabant een garantie afgegeven op de bankfinanciering van € 50 miljoen. Eind 2018 heeft de CV II hiervan € 9,5 miljoen (2017: € 16,4 miljoen) opgenomen, daarbij zijn de activa van zowel CV II als CV I als onderpand verkregen. Vanwege deze zekerheden is de provincie van mening dat geen voorziening voor eventuele oninbaarheidsrisico's behoeft te worden getroffen.
 - ▶ Wij hebben de gecontroleerde jaarrekeningen 2018 van ORR ontvangen.
 - ▶ Wij kunnen instemmen met de waardering van deze posities zoals verantwoord in de jaarrekening 2018.
- ▶ Tuinbouwontwikkelmaatschappij B.V. (TOM)
 - ▶ De verwachting is dat na verkoop van alle gronden, de deelneming in 2021 geliquideerd kan worden.
 - ▶ De in de balans opgenomen leningenportefeuille aan TOM bedraagt (inclusief opgelopen rente) € 17,2 miljoen in lijn met voorgaand jaar. Hiervan is € 10,6 miljoen achtergesteld (2017: € 15,2 miljoen).
 - ▶ Vanwege de negatieve vermogenspositie van de TOM is voor de mogelijke oninbaarheid van deze lening een voorziening getroffen ter hoogte van € 3,9 miljoen (2017: € 3,3 miljoen). De ophoging van de voorziening volgt uit het negatief resultaat 2018 van TOM.
 - ▶ De resterende lening ter hoogte van € 6,5 miljoen (2017: € 1,6 miljoen) betreft een hypothecaire lening, waarbij de activa van de TOM als onderpand zijn verkregen. Vanwege deze zekerheden en de totale vermogenspositie van de TOM, zoals eerder beschreven, is de provincie van mening dat geen voorziening voor eventuele oninbaarheidsrisico's behoeft te worden getroffen.
 - ▶ Wij hebben de gecontroleerde jaarrekening 2018 van TOM ontvangen.
 - ▶ Wij kunnen instemmen met de waardering van deze posities zoals verantwoord in de jaarrekening 2018.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering overige financiële activa

Overige langlopende leningen

De boekwaarde van de overige langlopende leningen bedragen ultimo 2018 € 110,4 miljoen (2017: € 92,8 miljoen). De grootste leningen betreffen een lening aan Safaripark Beekse Bergen (€ 41,5 miljoen), SVN Startersleningen (€ 13,1 miljoen) en de Efteling (€ 10,5 miljoen). Daarnaast is er sprake van veel kleinere verstrekte leningen aan diverse partijen (in totaal 46 leningen).

In 2018 heeft de provincie voor een bedrag van € 24,1 miljoen aan langlopende leningen verstrekt (met name Groenfonds € 10,0 miljoen en ministerie van Defensie € 5,0 miljoen) en is er voor € 5,5 miljoen afgelost.

De risicovoorziening bedraagt ultimo 2018 € 3,4 miljoen (2017: € 2,5 miljoen). De stijging van de risicovoorziening is het gevolg van de toename financiële risico's rondom enkele verstrekte leningen.

Wij constateren dat de risicoanalyse ten aanzien van de waardering aan kwaliteit heeft gewonnen. Echter, het risicobeheer aangaande deze leningen kan nog structureler (hogere periodiciteit) en meer worden ingebed in uw beheerssysteem (zichtbaarheid van de uitgevoerde analyses). Gezien de diversiteit van verstrekkingen - en feit dat deze positie steeds verder toeneemt - vragen wij tevens uw aandacht voor de transparantie rondom het financiële risico van deze verstrekkingen. Wij kunnen ons voorstellen dat Provinciale Staten in de paragraaf Treasury worden geïnformeerd over de kredietwaardigheid en ontvangen zekerheden aangaande deze leningen.

Sloopvergoedingen

De voorgefinancierde kosten in het kader van de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalig militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing dienen te worden terugverdiend door de uitgifte van Ruimte voor Ruimte kavels. Tot op heden is reeds € 129,8 miljoen (60,4%) terugverdiend waardoor nog een bedrag resteert van € 85,4 miljoen (2017: € 96,3 miljoen), welke in de jaarrekening is opgenomen als financieel vast actief.

De bestaande business case is naar aanleiding van de ingezette initiatieven herijkt en teneinde dit bedrag volledig terug te verdienen dienen op basis van de huidige prijzen circa 1.307 kavels uitgegeven te worden. De verkopen vinden via de deelneming ORR plaats. De 179 verkochte kavels in 2018 liggen in lijn met het budget (177 kavels) en laat een aantrekkende beweging van de verkopen zien ten opzichte van voorgaande jaren. Op basis van de prognoses van de ORR is de verwachting van de provincie dat de sloopvergoedingen in 2029 zijn terugverdiend. Wij hebben geen indicaties om aan te nemen dat de geactiveerde sloopvergoedingen niet terugverdiend kunnen worden. Tevens heeft de provincie nog de ruimte om meer bouwtitels uit te geven, dan waar in de huidige calculaties van wordt uitgegaan.

Wij kunnen instemmen met de inschatting van de provincie dat de waardering van de verstrekte sloopvergoedingen gerechtvaardigd is, aangezien in voldoende mate onderbouwd is dat de marktpotentie daadwerkelijk bestaat. De onzekerheden ten aanzien van de terugverdien capaciteit in een scenario tot 2029 zijn meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Handreiking verantwoord van subsidies

Impact op wijze waarop subsidies zijn verantwoord in de jaarrekening

Op 21 januari 2019 heeft de Commissie BBV een Handreiking "Verantwoord van subsidies" gepubliceerd. Deze handreiking is een reactie vanuit de Commissie op de vele vragen rondom de verantwoording van subsidies en voorschotten op subsidies. In de handreiking gaat men in op de vraag wanneer de subsidie als last bij de subsidiegever en als bate bij de subsidieontvanger dient te worden verantwoord.

In de handreiking wordt de verwerkingswijze wordt per type subsidieverstreking beschreven, waarbij de Commissie – bij voorwaardelijke subsidieverstrekingen (exploitatie- en investeringssubsidies) – duidelijk aangeeft dat de subsidielast op basis van toerekening verantwoord dient te worden. De subsidielast dient daarmee feitelijk verantwoord te worden in het jaar waarin de subsidieontvanger de prestatie (waar de subsidie voor is verstrekt) levert en aan de voorwaarden invulling geeft.

De Commissie geeft in de handreiking aan dat deze verwerkingswijze uit de regelgeving van het BBV volgt en geen nieuwe of nadere regels bevat. Wel onderkent de Commissie dat in de uitvoering de regels door decentrale overheden anders zijn geïnterpreteerd.

In de jaarrekening 2018 van de provincie zijn de subsidielasten verantwoord op basis van het voorzichtigheidsprincipe. Hierbij wordt de subsidielast geheel verantwoord op het moment dat de verplichting wordt aangegaan. Een voordeel van dit stelsel is dat PS een goed inzicht heeft het beklemd vermogen uit hoofde van reeds verstrekte subsidies en sturing op de begroting beter mogelijk is. Wij constateren echter dat deze verwerkingswijze niet in overeenstemming is met de door de Commissie in januari 2019 voorgeschreven verwerkingswijze.

Wij constateren dat er in IPO-verband kritische vragen zijn gesteld aan de commissie over deze gepubliceerde handreiking en de beperking in verwerkingsmogelijkheid die zij oplegt. De handreiking heeft in 2019 een grote impact op de jaarrekening van veel decentrale overheden, met name provincies. Wij constateren dat de door u gehanteerde verwerkingswijze tot op dit moment een gangbaar model is dat door de meeste provincies reeds meerdere jaren wordt gehanteerd voor de verwerking van subsidielasten.

Gezien de uitspraak van de Commissie BBV dat deze handreiking geen impact heeft op 2018 en in ieder geval vanaf 2019 toegepast dient te worden, kunnen wij instemmen met de verwerkingswijze in de jaarrekening 2018. Een belangrijke overweging daarbij is dat in de huidige verwerkingswijze toerekening is toegelicht in de jaarrekening. Gezien de verwachte forse financiële impact op het vermogen (en de overlopende passiva) van een stelselwijziging naar het toerekeningbeginsel, hebben wij in onze controleverklaring een onverplicht toelichtende paragraaf opgenomen voor de benadrukking van een aangelegenheid. In deze paragraaf verwijzen wij naar de toelichting in de jaarrekening waarin staat op welke wijze de subsidielasten in de jaarrekening 2018 zijn verwerkt.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Beschrijving van kernpunt van de controle	Aanpak	Belangrijkste observaties
Verwerking subsidieelasten in de jaarrekening		
Ten aanzien van de verwerking van subsidieelasten past het management – zoals reeds op de vorige pagina beschreven - het voorzichtigheidsprincipe toe. Hierbij wordt de subsidieelast verantwoord op het moment dat de verplichting wordt aangegaan. Inherent aan de aard en omvang van de subsidieelasten bij de provincie onderkennen wij in het kader van onze controle een verhoogd risico ten aanzien van de juiste afgrenzing van subsidieelasten (en de hier aan gerelateerde overlopende passiva post) over de jaren heen. Dit betekent dat wij deze posten met een hogere diepgang dan regulier controleren en daarnaast specifieke werkzaamheden verrichten gericht op de controle van de juiste afgrenzing.	Wij hanteren een volledig gegevensgerichte controle. Ten aanzien van de juistheid van subsidieafgrenzing hebben wij de volgende controlewerkzaamheden verricht: ▶ cijferbeoordeling; ▶ controle op juiste en volledige tekstuele toelichting en grondslagen in de jaarrekening; ▶ detailcontroles op subsidieelasten, waarbij de omvang statistisch is bepaald; ▶ detailcontroles op de balanspost subsidieverplichting (overlopende passiva), waarbij de omvang statistisch is bepaald; ▶ voortgezette controle op basis van de crediteurenmutaties in 2019 ter vaststelling van de juiste afgrenzing; ▶ beoordelen notulen met specifieke aandacht voor de volledigheid van verantwoorde subsidieelast; ▶ kennis genomen van de werkzaamheden, bevindingen en conclusies van de uitgevoerde controles door afdeling auditing en procesmanagement.	Wij hebben de volgende observaties: ▶ door de organisatie zijn intensieve controles uitgevoerd ten aanzien van subsidieelasten en de hier aan gerelateerde overlopende passiva post; ▶ de subsidieelasten in de jaarrekening 2018 (en de hier aan gerelateerde overlopende passiva post) zijn juist verantwoord in de jaarrekening. Wij merken op dat indien de Commissie BBV vasthoudt aan haar handreiking, dan is een stelselwijziging naar het toerekeningsbeginsel vanaf 2019 verplicht. Een stelselwijziging naar het toerekeningsbeginsel zal een forse vrijval betekenen van de huidige reservering die is gevormd uit hoofde van verstrekte subsidies. Teneinde het inzicht te houden op het vrij besteedbaar vermogen, adviseren wij een specifieke bestemmingsreserve te vormen. Wij constateren daarnaast dat een stelselwijziging naar het toerekeningsbeginsel een complexe en omvangrijke transitie betreft en daarnaast een ingrijpende impact heeft op de bedrijfsvoering. Wij adviseren Gedeputeerde Staten om de ontwikkelingen te blijven volgen en tijdig te anticiperen op de consequenties die hier uit voortvloeien.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Beschrijving van kernpunt van de controle	Aanpak	Belangrijkste observaties
Naleving Europese aanbestedingsregels en provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid		
Het naleven van de relatief complexe aanbestedingswetgeving is een verhoogd aandachtsgebied in onze controle. Zoals reeds gerapporteerd in onze boardletter 2018 constateren wij dat er op dit moment nog onvoldoende waarborgen aanwezig zijn om vanuit een effectief aanbestedingsproces te borgen dat inkopen op een rechtmatige wijze tot stand komen.	We hanteren een volledig gegevensgerichte controleaanpak, waarbij wij – op basis van een spendanalyse over 2018 – vaststellen in welke mate inkopen in 2018 al dan niet rechtmatig hebben plaatsgevonden. Gezien de complexiteit van de wet- en regelgeving schakelen wij voor specifieke vraagstukken/ inkoopdossiers interne aanbestedingsjuristen in.	Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden hebben wij de volgende constatering: ▶ Van de totale inkopen in 2018 is een totaalbedrag van € 3,9 miljoen (€ 2017: 2,9 miljoen) niet volgens de Europese aanbestedingsrichtlijnen aanbesteed en daarmee financieel onrechtmatig. Dit betreft 0,3% van de totale opboekingen crediteuren in 2018. Van de geconstateerde fouten betreft € 1,1 miljoen een "doorlopfout" vanuit voorgaand jaar en € 2,8 miljoen nieuwe fouten. We constateren dat de rechtmatigheidsfouten met name toezien op inhuur- en diverse (advies)diensten van verschillende aard. ▶ Voor één specifieke aanbesteding in 2018 constateren wij dat op dit moment nog onvoldoende controle-informatie beschikbaar is om vast te kunnen stellen of dit contract al dan niet rechtmatig is aanbesteed. Wij hebben deze onzekerheid meegewogen in ons rechtmatigheidsoordeel (totaal € 3,3 miljoen).

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Beschrijving van kernpunt van de controle	Aanpak	Belangrijkste observaties
Naleving Europese aanbestedingsregels en provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid		▶ Ten aanzien van de totale inkopen met betrekking tot werken zijn in 2018 geen onrechtmatigheden geconstateerd. ▶ Nog niet voor alle inkopen kleiner dan de EU aanbestedingsdrempels, waar een afwijkende inkoopstrategie is gevolgd, is een motivatie ten aanzien van deze afwijking aanwezig. Op basis van de per 1 april 2013 ingevoerde aanbestedingswet dient deze motivatie er wel te zijn. Wij adviseren u naar de toekomst toe deze motivatie aan de voorkant te borgen. ▶ Tot slot constateren wij dat niet in alle gevallen de gunning achteraf is gepubliceerd waar dit wel vereist is. Wij adviseren het College van Gedeputeerde Staten maatregelen te treffen om de rechtmatigheid van inkopen en aanbestedingen preventief te waarborgen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Wet Normering Topinkomens (WNT)

Toelichting op de WNT in de jaarrekening voldoet aan de daaraan te stellen eisen

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingevoerd. Op basis van deze wet is de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector in dienstverband en bij ontslag wettelijk gemaximeerd.

Voor de bezoldiging van topfunctionarissen geldt naast de maximering een publicatieverplichting in de jaarrekening. Dit geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen, indien zij de maximale bedragen van topfunctionarissen overschrijden.

In het kader van de jaarrekening 2018 heeft u – ondersteund door externe specialisten/juristen - een analyse uitgevoerd van de topfunctionarissen binnen uw organisatie. Tevens heeft u vastgesteld of er functionarissen zijn die een hogere bezoldiging dan de gestelde maxima kennen. Deze informatie heeft u opgenomen in de toelichting op de jaarrekening. Wij hebben de juistheid en volledigheid van deze toelichting gecontroleerd en hebben vastgesteld dat de toelichting, na doorvoering van de correcties, voldoet aan de daaraan te stellen eisen.

Als gevolg van wijzigingen in de WNT in 2018 hebben wij tijdens onze controle complexiteiten ondervonden over de vraag of een gewezen topfunctionaris al dan niet verantwoord moest worden in de WNT verantwoording. In afstemming met interne en externe specialisten en juristen hebben wij vastgesteld dat de verwerking in de definitieve jaarrekening 2018 juist is in overeenstemming de WNT.

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij geen controlewerkzaamheden verricht op gegevens in de WNT-verantwoording, of het ontbreken daarvan, op grond van de anticumulatiebepaling van artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 onderdeel j Uitvoeringsregeling WNT. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

SiSa	Overige observaties/bevindingen
Geen bevindingen geconstateerd ten aanzien van de SiSa-bijlage	Financieel afsluitproces: juistheid afgrenzing vooruitontvangen subsidiebedragen
Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden: ▶ € 12.500 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is; ▶ 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is; ▶ € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. In de "SiSa-bijlage" bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen. U kunt deze tabel hanteren ten behoeve van verzending naar het CBS. De SiSa-bijlage dient door uw provincie samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli a.s. elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage.	In de jaarrekening 2018 zijn omvangrijke ontvangen subsidiebedragen – voor zover zij nog niet tot besteding zijn gekomen – verantwoord als overlopend passiefpost. Op basis van onze controle hebben wij de volgende bevindingen geconstateerd (welke zijn gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening): ▶ een tweetal decentralisatie-uitkeringen ter hoogte van € 7,6 miljoen waren verantwoord als ontvangen voorschotbedragen onder de overlopende passiva. In lijn met de uitspraak van de Commissie BBV geldt voor decentralisatie-uitkeringen geen verantwoordingsplicht, waardoor deze middelen niet onder de overlopende passiva kunnen worden verantwoord; ▶ een tweetal in 2018 vrijgevallen vooruitontvangen subsidiebedragen zijn ten onrechte niet vorig jaar vrijgevallen (€ 3,9 miljoen). Het verwerken van deze vrijval in 2018, waar deze feitelijk in 2017 had moeten plaatsvinden, heeft een resultaat verhogend effect van € 3,9 miljoen). Bovenstaande bevindingen bedragen in totaliteit € 11,5 miljoen. Wij adviseren het afsluitproces rondom de transitorische posten aan te scherpen om deze bevindingen in de toekomst te voorkomen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Overige observaties/bevindingen (vervolg)	
Voorziening nazorgfonds	Afrekening N2000/PAS middelen
Binnen het Nazorgfonds van de provincie Noord-Brabant is per 31 december 2018 sprake van een negatieve egalisatiereserve van € 1,2 miljoen. Deze negatieve egalisatiereserve is ontstaan doordat sinds langere tijd het nettoresultaat van de belegde voorziening lager is dan de jaarlijkse oprenting van de voorziening. De provincie Noord-Brabant is wettelijk gezien verantwoordelijk voor eeuwig durende nazorg voor gesloten stortplaatsen. Zij dient, indien het Nazorgfonds financieel niet in staat is nazorg te kunnen leveren, de nazorg op zich te nemen. Gezien de negatieve stand van de egalisatiereserve bij het Nazorgfonds heeft de provincie - in overeenstemming met het statuut - voorzichtigheidshalve in de jaarrekening 2018 een voorziening gevormd ter hoogte van de negatieve egalisatiereserve van € 1,2 miljoen. De situatie is daarnaast toereikend toegelicht in de jaarstukken. Wij kunnen instemmen met dit voorzichtige standpunt, maar merken op dat - gegeven het egaliserend karakter van deze reserve - sprake kan zijn van een tijdelijk negatieve stand. Er is op dit moment geen sprake van een acuut tekort en dus bijstortverplichting voor de provincie. Wij adviseren Gedeputeerde Staten - mede op basis van het beleggingsplan en onderliggende rendementsverwachtingen - de huidige systematiek te her-evalueren.	In oktober 2018 heeft de provincie Noord-Brabant een overeenkomst gesloten met de provincie Limburg inzake de verrekening van "N2000/PAS middelen". Achtergrond is dat beide provincies vanaf 2013 Rijksgelden via het provinciefonds ontvangen ten behoeve van de PAS-herstelwerkzaamheden, maar dat een tweetal gebieden deels staan op grondgebied van de provincie Noord-Brabant en deels op grondgebied van de provincie Limburg. De gelden zijn door het Rijk echter niet evenredig aan beide provincies uitgekeerd. In de overeenkomst komen partijen een eenmalige afkoopsom overeen van € 9,8 miljoen, welke de provincie Noord-Brabant dient te betalen aan de provincie Limburg. De betaling heeft in 2019 plaatsgevonden en was aanvankelijk niet verantwoord in de jaarrekening 2018. Aangezien de afkoopsom in oktober 2018 formeel is vastgesteld en bekrachtigd door beide partijen, is het bedrag van de financiële verplichting betrouwbaar vast te stellen. Wij constateren dat - in lijn met het BBV - het besluit tot verrekening van deze gelden bepalend is voor het jaar waarin deze verplichting als last verantwoord dient te worden en niet het jaar waarin de feitelijke betaling heeft plaatsgevonden (kasstelsel). In de definitieve jaarrekening 2018 is dit controleverschil van € 9,8 miljoen gecorrigeerd.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Overige observaties/bevindingen (vervolg)	
Logistiek Park Moerdijk	Afrekening Europese subsidie € 8,4 miljoen OP Zuid
Een belangrijke schattingspost in de jaarrekening betreft de waardering van de gronden inzake het project Logistiek Park Moerdijk (LPM). De boekwaarde van deze gronden bedragen ultimo 2018 € 30,0 miljoen (2017: € 29,4 miljoen). De juridische levering van deze gronden is reeds in 2017 gebeurd. Het inpassingsplan van LPM is echter nog niet definitief goedgekeurd door de Raad van State, waardoor de economische levering van de gronden aan Havenschap Moerdijk niet heeft plaatsgevonden. Het inpassingsplan is niet vastgesteld als gevolg van een drietal openstaande beroepen. Het Europees gerechtshof heeft in november 2018 een advies aan gegeven aan de Raad van State ten aanzien van deze beroepen. Dit advies is in beginsel positief voor het dossier van de provincie Noord-Brabant. De provincie verwacht dat het advies van het Europees gerechtshof richtinggevend is voor de uitspraak van de Raad van State. Deze stellingname wordt bekrachtigd door de externe advocaat. Een uitspraak van de Raad van State wordt in het derde kwartaal van dit jaar verwacht. Wij constateren dat een eventuele negatieve beslissing van de Raad van State gevolgen kan hebben voor de huidige waardering van deze schattingspost in de jaarrekening. De provincie heeft deze onzekerheden toereikend toegelicht in de jaarrekening 2018. Wij kunnen instemmen met de huidige verwerkingswijze.	De provincie Noord-Brabant heeft in haar jaarrekening een overlopende passief post verantwoord van € 8,4 miljoen uit hoofde van ontvangen, maar nog niet uitgegeven, subsidiegelden met betrekking tot het subsidieprogramma OP Zuid-Nederland 2007 – 2014. De provincie Noord-Brabant is penvoerder voor heel Zuid-Nederland. De Europese Commissie heeft eind 2017 bevestigd dat het subsidieprogramma is afgesloten. Het overschot aan subsidiemiddelen dat door Zuid-Nederland is ontvangen is hierdoor in beginsel vrij besteedbaar geworden. De OP Zuid subsidies zijn echter specifiek bestemd voor heel deelgebied Zuid-Nederland (de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland) en deze resterende middelen dienen bij besluit op het niveau van Zuid-Nederland bestemd te worden. Op dit moment heeft er nog geen besluit plaatsgevonden over de bestemming van de resterende subsidiemiddelen. Hierdoor kunnen deze middelen voor de provincie Noord-Brabant niet als vrij besteedbaar worden aangemerkt. De provincie kan op dit moment geen betrouwbare inschatting maken van het deel dat mogelijk vrij besteedbaar wordt en heeft derhalve voorzichtigheidshalve het gehele bedrag als overlopend passief post verantwoord. Wij kunnen instemmen met dit voorzichtige standpunt.

Kwaliteit beheersorganisatie

Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override

Fraude en de naleving van wet- en regelgeving

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude berust zowel bij de Provinciale Staten als bij het College van Gedeputeerde Staten. Het is van belang dat het College, onder toezicht van Provinciale Staten, sterk de nadruk legt op het voorkomen van fraude, waardoor de gelegenheden tot het plegen van fraude kunnen afnemen, alsmede op het ontmoedigen daarvan, waardoor personen ervan kunnen worden weerhouden om fraude te plegen omwille van de waarschijnlijkheid dat die wordt ontdekt en bestraft.

In onze controle hebben wij aanvulling op onze werkzaamheden rondom de beheersomgeving, de procesrisico's en de specifieke aandachtgebieden vanuit wet- en regelgeving, ook aandacht besteed aan de volgende specifieke managementfrauderisico.

Gesignaleerde risico's	Interne beheersmaatregelen	Systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en bijbehorende bevindingen
Doorbreking van de beheersmaatregelen door het management bij de totstandkoming van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de provincie Noord-Brabant.	Interne review van de uitgangspunten en aannames van schattingsposten in de jaarrekening door de afdeling Auditing & Procesmanagement.	Detailcontrole van de aannames en uitgangspunten ten aanzien van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de provincie Noord-Brabant.

Naleving wet- en regelgeving en overige

Wij informeren Provinciale Staten over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Gedurende de controle zijn geen significante punten gesignaleerd ten aanzien van feitelijke of vermoedelijke niet-nakoming van wet- en regelgeving of statuten, voor zover deze van belang worden geacht voor de mate waarin Provinciale Staten in staat is haar taken te vervullen.

Kwaliteit beheersorganisatie

Overwegingen met betrekking tot corruptie- en omkopingsrisico's

Corruptie- en omkopingsrisico's

Uw provincie maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur etc.). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen. Corruptie is een wereldwijd probleem waar het ook uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw provincie te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking Corruptie, een relevant onderwerp in het kader van (controle)werkzaamheden van de accountant verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. De provincie Noord-Brabant beschikt sinds 2017 over een uitgebreid werkplan aangaande integriteitsonderzoeken op de diverse significante processen binnen de provincie. Deze onderzoeken worden door de afdeling Auditing & Procesmanagement uitgevoerd. Ten opzichte van vergelijkbare organisaties loopt de provincie Noord-Brabant hiermee voorop. Wij adviseren u dit instrument verder door te ontwikkelen.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om eventuele effecten van dit risico ten behoeve van onze controle van de jaarrekening te mitigeren:

- ▶ Detailcontrole op de inkopen en aanbestedingen om vast te stellen dat alle inkopen conform de geldende Europese aanbestedingsregels en het provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid zijn aanbesteed.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of voor alle inkopen welke in rekening zijn gebracht aan de provincie ook een prestatie is geleverd door de tegenpartij.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of aan alle grondaankopen en -verkoop door de provincie een taxatie door een onafhankelijk taxateur ten grondslag ligt.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of alle verstrekte subsidies in overeenstemming met de geldende interne wet- en regelgeving zijn verstrekt.

Uit de bovenstaande werkzaamheden zijn geen bevindingen voortgekomen.

Kwaliteit beheersorganisatie

Bevindingen interne beheersing

Algemeen

Bij de planning en uitvoering van de controle van de jaarrekening 2018 van uw provincie hebben wij de interne beheersmaatregelen, welke onderdeel uitmaken van de administratieve organisatie van uw provincie, in onze overwegingen betrokken. Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van interne beheersmaatregelen onderzocht, voor zover wij dit in het kader van de jaarrekening noodzakelijk achten en niet met het doel om een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing te geven. Wij hebben geen onderzoek naar de effectiviteit van de interne beheersing verricht, anders dan dat relevant is voor onze jaarrekeningcontrole.

Bevindingen interne beheersing

In onze boardletter 2018, uitgebracht aan de Provinciale Staten op 29 oktober 2018, hebben wij onze bevindingen en aanbevelingen van onze tussentijdse controle 2018 opgenomen. Wij constateren de provincie Noord-Brabant onze aanbevelingen en bevindingen voortvarend oppakt. De acties ten behoeve van de jaarrekening 2018 zijn tijdig opgelost.

Automatisering

In onze boardletter 2018 d.d. 29 oktober 2018 hebben wij u geïnformeerd over onze bevindingen ten aanzien van IT-governance, informatiebeveiliging en de uitkomsten van onze IT-auditwerkzaamheden.

Onze controle was niet primair gericht op het doen van een uitspraak omtrent de continuïteit en betrouwbaarheid van (delen van) de geautomatiseerde gegevensverwerking en wij hebben daartoe ook geen opdracht van het management ontvangen. De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Herinrichting van het financieel systeem

Wij constateren dat de geplande herinrichting van het financieel systeem – welke aanvankelijk eind 2018 gepland stond – uitgesteld is tot medio 2019. Zoals eveneens in onze boardletter 2018 opgenomen, constateren wij dat een dergelijke transitie complex is en een grote impact kan hebben op de bedrijfsvoering. Wij adviseren Gedeputeerde Staten aandachtspunten zoals genoemd in onze boardletter 2018 mee te nemen in het proces van de transitie en zorg te dragen voor aanvullende controles rondom de betrouwbaarheid van de gegevensoverdracht. De laatste dient uitgewerkt te worden in een conversieplan.

Onze bevindingen in het kader van rechtmatigheid

Wij zijn nagegaan of de financiële beheershandelingen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door Provinciale Staten geautoriseerde begroting. Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting.

Lastenoverschrijding programma (X € 1.000)	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt niet mee in het oordeel	Onrechtmatig, telt mee in het oordeel
Product 01.01 Provinciebestuur totaal € 70 (0,7%)	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, maar niet tijdig konden wordenesignaleerd.	V	
Product 05.03 Infrastructuur/ provinciale wegen totaal € 4.212 (4,9%)	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, maar niet tijdig konden wordenesignaleerd.	V	
Product 06.01 Cultuur totaal € 623 (1,8%)	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, maar niet tijdig konden wordenesignaleerd.	V	
Product 31.02 Algemene middelen Totaal 974 (100%)	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, maar niet tijdig konden wordenesignaleerd.	V	

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten is door het College een analyse van de overschrijdingen opgenomen. Tevens is in bijlage 10 de begrotingsrechtmatigheid door het College toegelicht. De overschrijdingen zijn toereikend toegelicht en passen binnen het bestaande beleid. Het College stelt uw Staten voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2018. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons oordeel over de (begrotings)rechtmatigheid.

Kredieten

Wij zijn nagegaan of de investeringen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door Provinciale Staten geautoriseerde kredieten. Wij hebben geen overschrijdingen op investeringsniveau ten opzichte van de gevoteerde kredieten geconstateerd.

Mutaties reserves

De mutaties in de reserves conform het overzicht van baten en lasten kunnen als volgt worden gespecificeerd.

Bedragen (€ 1.000)	Begroting na wijziging	Rekening 2018	Afwijking
Dotaties	691.120	705.998	(14.878)
Onttrekkingen	864.912	851.117	(13.795)
Per saldo	173.792	145.119	(28.673)

Voor een nadere toelichting op de stortingen en onttrekkingen aan de reserves verwijzen wij naar de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2018. Wij hebben vastgesteld dat de stortingen en onttrekkingen aan de reserves rechtmatig hebben plaatsgevonden. De overschrijding van de dotaties ten opzichte van de begroting is met name toe te wijzen aan hogere dotaties aan de risicoreserve (vanwege vrijval van voorzieningen). De afwijking ten opzichte van de onttrekkingen is met name gelegen door het feit dat uitgaven vertragen ten opzichte van begroting, de daarmee samenhangende onttrekking uit de reserve vertraagd hiermee ook.

Bevindingen ten aanzien van het voorwaardencriterium

Voor onze bevindingen ten aanzien van het voorwaardencriterium (waaronder de rechtmatigheid van de inkopen en aanbestedingen) verwijzen wij naar de paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

In de externe en interne regelgeving zijn diverse bepalingen opgenomen die erop zijn gericht om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Uw provincie heeft de toets op het misbruik en oneigenlijk gebruik neergelegd in interne controleplannen. De uitkomst van deze toets heeft niet geleid tot bevindingen die invloed hebben op de rechtmatigheid van baten en lasten en balansmutaties.

Niet-financiële beheershandelingen vallen buiten de scope van rechtmatigheidscontrole

Handelingen en beslissingen van niet-financiële aard vallen buiten de scope van de rechtmatigheidscontrole door de accountant. De accountant toetst deze handelingen en beslissingen niet inhoudelijk door gegevensgericht onderzoek. Volstaan wordt in dit kader met het beoordelen van het interne systeem van risicoafwegingen. Binnen dit systeem moeten voorwaarden zijn geschapen om risico's goed te kunnen beoordelen en in de tijd te kunnen volgen.

Wij hebben ons een beeld gevormd over de wijze van totstandkoming van de inventarisatie van de risico's en de getrouwe weergave van de hieruit mogelijk voortvloeiende financiële gevolgen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van het jaarverslag. Daarnaast hebben wij gericht geïnformeerd naar de lopende procedures waarbij de provincie Noord-Brabant betrokken is, teneinde indicaties te verkrijgen over de eventuele risico's op dit vlak. Op grond hiervan beschikken wij niet over aanwijzingen die een nader onderzoek naar de (financiële) gevolgen noodzakelijk maakt.

Bijlagen

Controleaanpak	30
Jaarverslag	36
Onafhankelijkheid	37
Verklaring van verantwoordelijkheden	40
Controleverschillen	42
SiSa-bijlage	45

Bijlage – Controleaanpak

Controleaanpak en -uitvoering

Controleaanpak en -uitvoering

Wij voeren onze controle uit met een mix van systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en een mix van vaste teamleden en ingeschakelde experts. Daarnaast beschikken wij als organisatie over verschillende kwaliteitsborgingsmaatregelen. Dit geheel tezamen leidt tot een kwalitatief goede controle. In dit verslag is voor elk bijzonder aandachtsgebied in onze controle terug te lezen wat de kernpunten in onze controle zijn geweest die hebben bijgedragen aan de kwaliteit in onze controle. Daarnaast gaan wij in de volgende paragrafen van deze bijlage nog nader in op de samenwerking met onze specialisten, andere accountants en de ingeschakelde experts.

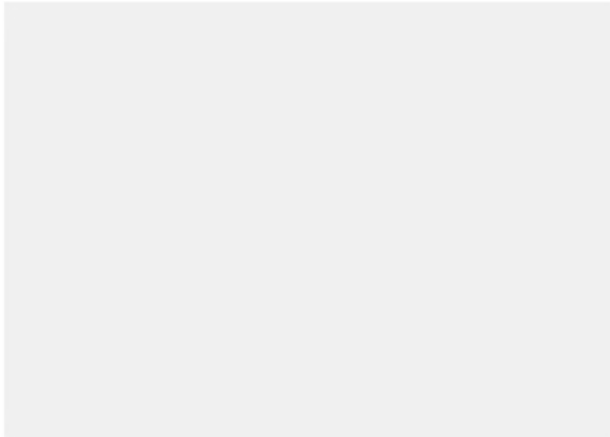
Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's. Op basis van onze gesprekken met het management en het platform Planning & Control over de belangrijke financiële en operationele ontwikkelingen is een aantal punten met een verhoogd risico voor de jaarrekening 2018 onderkend:

- ▶ financiële positie en kwaliteit resultaat;
- ▶ schattingen en toelichtingen in de jaarrekening, waaronder de waardering van de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen, waardering van de verstrekte langlopende leningen en de juistheid en volledigheid van de opgenomen voorzieningen;
- ▶ naleving van de geldende wet- en regelgeving omtrent inkopen en aanbesteden (rechtmatigheid van de inkopen en aanbestedingen over 2018);
- ▶ naleving Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en juistheid/volledigheid van de vereiste toelichting uit hoofde van de WNT.

Wij rapporteren u over onze werkzaamheden en bevindingen ten aanzien van onze aandachtspunten in dit accountantsverslag.

Bijlage – Controleaanpak

Verbonden partijen en significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle

Verbonden partijen

Ten aanzien van de verbonden partijen van de provincie Noord-Brabant hebben wij vastgesteld dat:

- ▶ de (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen;
- ▶ geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude;
- ▶ Geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle

Er zijn geen significante uitdagingen/moeilijkheden geweest tijdens de controle, behoudens het tijdig verkrijgen van voldoende controle-informatie ten behoeve van het vaststellen van de juiste waardering van de deelnemingen en de verstrekte leningen en garanties aan deze deelnemingen.

Bijlage – Controleaanpak

Rechtmatigheid

Onze aanpak ten aanzien van rechtmatigheid

Wij hebben bij de controle over 2018 de rechtmatigheid getoetst conform de bepalingen van het Bado en het controleprotocol 2018 van de provincie Noord-Brabant, welke d.d. 20 januari 2017 is vastgesteld door Provinciale Staten. Bij onze controle hebben wij aandacht gegeven aan de volgende onderwerpen:

- ▶ het rechtmatigheidsbeheer;
- ▶ de naleving van het voorwaarden criterium;
- ▶ de begrotingsrechtmatigheid;
- ▶ de kredieten;
- ▶ mutaties in de reserves;
- ▶ het misbruik-en-oneigenlijk-gebruikcriterium;
- ▶ de niet-financiële beheershandelingen.

Begrotingscriterium

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium toetsen wij of het budgetrecht van Provinciale Staten is gerespecteerd. Wij beoordelen bij onze controle de overschrijdingen ten opzichte van de begrote lasten per productcategorie. Dit betreffen enkel de lasten omdat hierop een beoordeling en rapportering van de accountant wordt gevraagd vanuit de Kadernota Rechtmatigheid.

Provinciale Staten autoriseert de begroting (en begrotingswijzigingen) en geeft daarmee toestemming voor de uitvoering van het beleid en de daarvoor benodigde middelen. Het is de verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten om begrotingsafwijkingen tijdig te signaleren en te rapporteren aan Provinciale Staten. Door een goede inrichting van de planning-en-controlcyclus zorgt het college ervoor dat de begroting en budgetten worden bewaakt en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan Provinciale Staten, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen.

Bijlage – Controleaanpak

Rechtmatigheid

Indien desondanks budgetten worden overschreden en niet meer gedurende het jaar kunnen worden voorgelegd aan Provinciale Staten, is strikt genomen sprake van een onrechtmatigheid. Deze overschrijdingen hoeven echter niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Voor een juiste oordeelsvorming is van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door Provinciale Staten geformuleerde beleid, deze wordt gecompenseerd door hogere opbrengsten of kostenoverschrijdingen bij openeinderegelingen. Deze overschrijdingen dienen te worden weergegeven in de jaarrekening en kunnen door het vaststellen van de jaarrekening alsnog door Provinciale Staten worden geautoriseerd.

Bijlage – Controleaanpak

Goedkeurings- en rapporteringstoleranties

De met u afgesproken goedkeurings- en rapporteringstoleranties

Op grond van het Bado stelt Provinciale Staten de goedkeuringstolerantie vast, die de accountant bij zijn jaarrekeningcontrole dient te hanteren. De goedkeuringstolerantie is vastgesteld door het College van Gedeputeerde Staten en vervolgens ter besluitvorming gebracht van Provinciale Staten. Op 20 januari 2017 is het controleprotocol vastgesteld door Provinciale Staten, ten aanzien van toleranties zijn geen wijzigingen aangebracht. Het bijbehorende normenkader is ter kennisgeving op 30 januari 2019 naar Provinciale Staten verzonden.

Op grond van de jaarrekening 2018 bedraagt de goedkeuringstolerantie voor fouten afgerond € 16.220.000 (1% van de lasten) en voor onzekerheden € 48.660.000 (3% van de lasten). Als de goedkeuringstolerantie niet wordt overschreden, kan een goedkeurende controleverklaring afgegeven worden.

Deze goedkeuringstolerantie is een kwantitatief criterium. De uiteindelijke oordeelsvorming is echter altijd een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve afwegingen.

Het rapporteringsbedrag, de maatstaf die geldt voor het rapporteren van fouten en onzekerheden, is door Provinciale Staten bepaald op € 500.000.

Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelsonthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	$\leq 1\%$	$> 1 < 3\%$	-	$\geq 3\%$
Onzekerheden in de controle (% lasten)	$\leq 3\%$	$> 3 < 10\%$	$\geq 10\%$	-

Bijlage – Controleaanpak

Samenwerking met andere accountants en inzet van deskundigen

Inschakeling van specialisten

Wij hebben voor onze controle op een drietal belangrijke aspecten binnen de jaarrekening gebruik gemaakt van specialisten:

- ▶ Ten aanzien van naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de controle van de juistheid/volledigheid van de vereiste toelichting uit hoofde van de WNT gebruikgemaakt van interne experts van EY Belastingadviseurs en HVG Law.
- ▶ Wij hebben voor onze controle inzake de aanbestedingsrechtmatigheid van inkopen gebruikgemaakt van onze aanbestedingsjuristen van HVG Law.

Wij hebben vooraf met onze specialisten afspraken gemaakt over het uit te voeren werk en zij rapporteren hun bevindingen hierover aan ons, waarbij wij als EY-auditteam volledig verantwoordelijk zijn voor het werk dat zij verrichten. Onze bevindingen rapporteren wij in paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole van dit verslag.

Inschakeling van externe deskundigen

Wij hebben in het kader van onze controle geen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van externe deskundigen.

Samenwerking met interne accountantsdienst/andere accountants

Voor de jaarrekening van de provincie Noord-Brabant maken wij gebruik van diverse verbonden partijen/gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties. Een aantal zijn van significant belang in het kader van de jaarrekeningcontrole. Wij hebben de accountant van de RVO bezocht en afstemming met de accountants van de BOM (en aanverwante deelnemingen), ORR, TOM en OLSP gehad om een review uit te voeren op zijn werkzaamheden.

Inleiding

In het kader van onze controle van de jaarrekening is het onze taak om na te gaan of het jaarverslag voldoet aan de voorschriften van het BBV en of het verenigbaar is met de jaarrekening, en ook om na te gaan of het jaarverslag, in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de provincie en haar omgeving, geen materiële onjuistheden bevat.

Vereisten jaarverslag

Uw jaarverslag bestaat uit de programmaverantwoording, de paragrafen en overige informatie. Het BBV bepaalt nadere voorschriften voor het jaarverslag.

In overeenstemming met de omvang en complexiteit van de provincie bevat het jaarverslag een evenwichtige en uitvoerige analyse van de financiële situatie op de verslagdatum, ontwikkelingen tijdens het boekjaar en inkomsten, alsmede een beschrijving van de risico's en onzekerheden. Daarnaast dient in het jaarverslag de verwachte gang van zaken te worden opgenomen. Ten aanzien van het gebruik van financiële instrumenten door de provincie worden de doelstellingen en het beleid van de provincie inzake risicobeheer vermeld.

Onafhankelijkheid

De onafhankelijkheid van de accountant behoort tot het fundament van zijn beroep. In de maatschappelijke discussie over kwaliteitsverbetering van de controle speelt de onafhankelijkheid van accountants een belangrijke rol. Vanaf 1 januari 2014 is op alle assurance-opdrachten onder Nederlands recht de Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) van toepassing. Een aantal belangrijke punten uit de ViO, die wij hieronder hebben opgenomen betreffen:

- ▶ langdurige betrokkenheid;
- ▶ samenloop van dienstverlening;
- ▶ geschenken en giften.

Een strikte scheiding tussen controle- en adviesdiensten was al van kracht voor OOB's (Organisatie van Openbaar Belang) vanaf 1 januari 2014 en kantoorroulatie is verplicht voor financiële jaren van OOB's vanaf 2017. Daarnaast kent de Europese verordening vanaf controlejaar 2017 striktere onafhankelijkheidseisen, maar ook nadere bevestigingen over onafhankelijkheid ter communicatie aan interne toezichthouders.

Op 17 juni 2017 is een gewijzigde ViO van kracht geworden vanwege de implementatie van Verordening (EU) nr. 537/2014 van het Europees Parlement en de raad van 16 april 2014 betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Langdurige betrokkenheid

Onze betrokkenheid in jaren laat het volgende beeld zien:

- ▶ drs. M.H. (Marita) de Hair RA: als eindverantwoordelijk accountant betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2013 (zes jaar);
- ▶ J.P.G. (Joost) van Gerwen MSc RA: in zijn hoedanigheid als senior manager betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2015 (vier jaar);
- ▶ M.J.J.A. (Marco) van der Heijden MSc RA: als manager betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2018 (één jaar).

Samenloop van dienstverlening

Ten aanzien van organisaties van openbaar belang (OOB's) is de combinatie van wettelijke controles en overige dienstverlening volledig verboden, met uitzondering van met name genoemde overige assurance-diensten. Voor niet-OOB's, zoals de provincie Noord-Brabant, is bepaald dat samenloop is geoorloofd als de non-assurance-dienst niet van materiële invloed is op het assurance-object. Als er wel materiële invloed is geldt in beginsel een verbod, behalve wanneer de non-assurance-dienst niet:

- ▶ subjectief of niet-routinematig is of;
- ▶ een verwerkingswijze in het assurance-object ten gevolge heeft waarvan het assurance-team twijfelt of deze verwerkingswijze passend is of;
- ▶ leidt tot een bedreiging uit hoofde van belangenbehartiging.

Geschenken en giften

Zoals met u is overeengekomen, informeren wij u hierbij over de door ons ontvangen respectievelijk verstrekte geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid boven € 100. Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid boven € 100 ontvangen of verstrekt van/aan medewerkers van de provincie Noord-Brabant.

Bevestiging

Wij hebben alle aspecten geanalyseerd die onze onafhankelijkheid gedurende het jaar zouden kunnen bedreigen. Daar waar onafhankelijkheidsregels dit vereisen, hebben wij aanvullende waarborgen ingevoerd. Wij kunnen u bevestigen dat wij zowel als organisatie en als controleteam onafhankelijk zijn van provincie Noord-Brabant.

Bijlage - Onafhankelijkheid

Overzicht kosten en uren dienstverlening

Bijgaand maken wij onze totale dienstverlening inzichtelijk.

Overzicht kosten van de dienstverlening 2018	Totale kosten 2018 (€), gebaseerd op gefactureerde bedragen	Toelichting	Overzicht van uren jaarrekening controle 2018	Gebudgetteerde uren controle jaarrekening 2018	Werkelijke uren controle jaarrekening 2018	Toelichting afwijking
Kosten van de controle 2018	119.100	Voorschot controlebudget	Urenbesteding partner/director	120	130	Afwijking van urenbesteding 302 uur (21%) als gevolg van: ► organisatie is in beheersing nog niet zo ver dat controle procesgericht (en daardoor meer efficiënt) kan worden ingestoken; ► complexe aanbestedingsdossiers, inclusief inzet aanbestedingsjuristen; ► bevindingen overlopende passiva en daarmee uitbreiding steekproeven; ► complexiteiten inzake de WNT verantwoording heeft geleid een hogere tijdsbesteding dan gepland (incl. inzet specialisten en juristen).
Kosten van met de controle samenhangende werkzaamheden	49.826	Voor u uitgevoerde subsidiecontroles/bijwonen vergaderingen treasury commissie	Urenbesteding (senior) manager	400	480	
Kosten van fiscale dienstverlening	0	N.v.t.	Urenbesteding overige teamleden	900	1.112	
Kosten van alle overige dienstverlening	29.454	Kosten juridische ondersteuning/ kosten assessment SAP Hana	Urenbesteding totaal	1.420	1.722	
Totale kosten	198.380					

Bijlage – Verklaring van verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheid

Conform de aan ons verleende opdracht hebben wij de jaarrekening 2018 van de provincie Noord-Brabant gecontroleerd. Het is de verantwoordelijkheid van het College van Gedeputeerde Staten om de jaarrekening op te maken in overeenstemming met het BBV. Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel te geven over de jaarrekening, als bedoeld in artikel 217, tweede lid, van de Provinciewet.

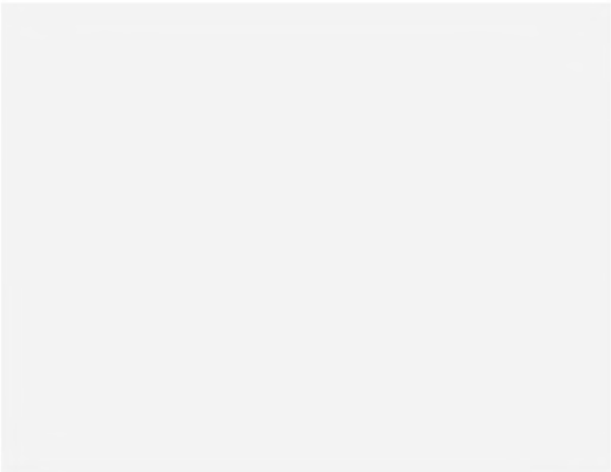
Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en het door Provinciale Staten vastgestelde controleprotocol. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Fraude en naleving wet- en regelgeving

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude en het naleven van wet- en regelgeving (hierna: onregelmatigheden) berust zowel bij Provinciale Staten als bij het College van Gedeputeerde Staten. Het is van belang dat het College van Gedeputeerde Staten, onder toezicht van Provinciale Staten, sterk de nadruk legt op het voorkomen van fraude en onregelmatigheden, waardoor de gelegenheden tot het plegen van fraude en onregelmatigheden kunnen afnemen, alsmede op het ontmoedigen daarvan, waardoor personen ervan kunnen worden weerhouden om fraude en onregelmatigheden te plegen omwille van de waarschijnlijkheid dat die wordt ontdekt en bestraft.

Onze controle dient zodanig te worden gepland en uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang als gevolg van fouten of fraude bevat. Door de beperkingen die inherent zijn aan een controle, bestaat er een onvermijdbaar risico dat sommige afwijkingen in de financiële overzichten niet zullen worden ontdekt, zelfs wanneer de controle naar behoren is gepland en uitgevoerd overeenkomstig de Standaarden.

Bijlage – Verklaring van verantwoordelijkheden

Onze controlewerkzaamheden omvatten mede de volgens Standaard 240 en 250 vereiste werkzaamheden, zoals brainstorming, het verzamelen van informatie met het oog op het vaststellen van en reageren op het risico van fraude en het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden gericht op het risico van het doorbreken van interne beheersmaatregelen door het management, met inbegrip van inzage in journaalboekingen, beoordeling van schattingen en evaluatie van zakelijke redenen voor significante ongebruikelijke transacties. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar het hoofdstuk Kwaliteit beheersorganisatie, onderdeel Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override van dit verslag.

Letter of representation

We hebben het College van Gedeputeerde Staten gevraagd om een letter of representation (bevestiging bij de jaarrekening). Er zijn geen aanvullende bevestigingen toegevoegd aan onze standaard letter of representation op grond van de specifieke situatie van de provincie Noord-Brabant.

Bijlage - Controleverschillen

Controleverschillen

Tijdens onze controle inventariseren wij verschillen tussen enerzijds bedragen, classificaties, presentatie en toelichting van jaarrekeningposten die de provincie heeft opgenomen of gerapporteerd en anderzijds bedragen, classificaties, presentatie of toelichting zoals die naar onze mening in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten dienen te worden opgenomen of gerapporteerd. Onderstaand is een overzicht van de materiële verschillen opgenomen, die zijn geconstateerd tijdens onze controle en welke zijn aangepast door het college. Wij hebben geëvalueerd in hoeverre onderstaande verschillen voortkomen uit een tekortkoming in de interne beheersing. Tevens is een overzicht opgenomen van de onjuistheden die wij tot aan de datum van dit verslag hebben gesignaleerd en niet door de provincie zijn gecorrigeerd. Daarnaast zijn eventuele rechtmatigheidsfouten in dit overzicht opgenomen.

Gecorrigeerde verschillen

Post/omschrijving verschil	Bedrag in €	Referentie in dit verslag
Afrekening in 2018 met betrekking tot N2000/PAS middelen ten onrechte niet verantwoord als last.	9.820.000 N	Pagina 21
Decentralisatie-uitkering inzake Green deal is foutief als doeluitkering (overlopende passiva) staat verantwoord (nog niet verwerkt in concept).	2.595.000 V	Pagina 20
Decentralisatie-uitkering inzake Lenteakkoord is foutief als doeluitkering (overlopende passiva) staat verantwoord (nog niet verwerkt in concept).	4.982.000 V	Pagina 20
Diverse herrubriceringen en tekstuele aanpassingen.	PM	
Aanpassingen in de WNT-verantwoording.	PM	

Bijlage - Controleverschillen

Het hieronder opgenomen overzicht met ongecorrigeerde controleverschillen is verstrekt aan het College en is als bijlage bij de "Bevestiging bij de jaarrekening" gevoegd. Wij hebben de ongecorrigeerde verschillen met het College besproken. Wij zijn van mening dat verschillen zoveel mogelijk door het College moeten worden gecorrigeerd, echter wij kunnen instemmen met de overwegingen van het College om deze verschillen niet te corrigeren, aangezien deze bedragen niet materieel zijn voor het inzicht van de jaarrekening. De geconstateerde getrouwheidsfouten ad € 3,9 miljoen, rechtmatigheidsfouten ad € 3,9 miljoen en onzekerheden van € 3,3 miljoen (eveneens rechtmatigheid) zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie van respectievelijk € 16.222.000 en voor onzekerheden € 48.666.000.

De kwalitatieve factoren die hierbij in overweging zijn genomen, zijn:

- ▶ het effect op het resultaat voor en na bestemming;
- ▶ het effect op de balansposten, inclusief het eigen vermogen;
- ▶ het effect op significante toelichtingen, individuele items, sub totaal of totaal in de jaarrekening.

Bijlage - Controleverschillen

Wij lichten de ongecorrigeerde verschillen nader toe.

Ongecorrigeerde verschillen		
Post/omschrijving van de toelichting	Bedrag in €/ verwijzing naar regelgeving	Referentie in dit verslag
Getrouwheidsfouten		
Er resteren geen ongecorrigeerde controleverschillen ten aanzien van getrouwheid. Wel resteert een turnaround effect van een tweetal ten onrechte niet vrijgevallen overlopende balansposten in 2017.	- 3.943.000	N.v.t. Pagina 20
Rechtmatigheidsfouten		
Onrechtmatige inkoop- en aanbestedingstrajecten leveringen en diensten - Doorloop vanuit voorgaand jaar € 1,1 miljoen; - Fouten 2018 € 2,8 miljoen.	3.914.000	Pagina 17
Onzekerheden ten aanzien van rechtmatigheid		
Onzekerheden met betrekking tot een aanbestedingstraject in 2018 inzake coördinatie landschapsbeheer.	3.294.000	Pagina 17

Bijlage - SiSa-bijlage

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2018 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw provincie samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2019 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer specifieke uitkering conform SiSa-bijlage 2018	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
IenM E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	Geen	-	N.v.t.